

חולקים וסוברים שאף בעיקר זמן הברכה זהו שיעורו, שאינו יכול לברך על הרעם או הברק אלא תוך כדי דבור לשמיעת הרעם וראיית הברק⁸⁷.

הרואה את הקשת מברך: ברוך זוכר הברית ונאמן (וי"ג: נאמן⁸⁸) בבריתו וקיים במאמרו⁸⁹, שזוכר כשרואה את הקשת שנשבע שלא יביא עוד מבול לעולם, שנאמר: את קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית וגו'⁹⁰, ולא שצריך הקב"ה זכירה, שאין שכחה לפניו, אלא מראה לעולם שרבו רשעי ישראל ואלמלא השבועה היה מחריבו⁹¹. ויש אומרים שנוסח הברכה: ברוך נאמן בבריתו וקיים בשבועתו וזוכר הברית⁹².

אף על פי שאסור להסתכל בקשת ביותר, והמסתכל בה עיניו כהות⁹³, והמברך ברכות הראייה צריך שיראה את הדבר שמברך עליו, מכל מקום יכול לברך, שאין המסתכל כרואה, כי המסתכל מוסיף ומדקדק בהבטתו יותר מהרואה⁹⁴.

אפילו כשכבר בירך בתוך שלשים יום על הקשת, כשרואה שוב קשת צריך לחזור ולברך, שהרי הראשונה חלפה ועברה וזו אחרת היא⁹⁵.

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות המלבלבים — שמוציאים פרח⁹⁶ — אומר: ברוך שלא חסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם⁹⁷. וימי ניסן שאמרו הוא מפני שדרך ארצות החמות ללבלב אז האילנות, אבל הוא הדין בחודש אחר, כל שרואה הלבלוב בפעם הראשונה⁹⁸. והוא שרואה ריבוי אילנות⁹⁹, ודוקא בפרח של אילני מאכל, שמחפרח עתיד להתגדל פרי, אבל על אילני סרק אין מברכים⁹⁹. ואינו מברך ברכה זו אלא פעם אחת בשנה¹⁰⁰, ואפילו על אילנות אחרים לא יברך¹⁰¹. אם איחר לברך עד שגדלו

רעידת האדמה⁷¹, ועל הרעמים ועל הרוחות ועל הברקים אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם⁷², היינו שמלבד ברכת עושה מעשה בראשית יש להם גם ברכת שכחו וגבורתו⁷³. ונחלקו ראשונים: יש מפרשים שמברך עליהם שתי הברכות⁷⁴, אבל רוב הראשונים פירשו שמברך איזו משתי הברכות שירצה, אבל לא יברך שתיהן⁷⁵. ונהגו העולם לומר על הרעמים שכחו וגבורתו מלא עולם ועל הברקים עושה מעשה בראשית⁷⁶, לפי שברוב הפעמים הם באים זה אחר זה מיד, ויותר טוב לשבח למקום ברוב תשבחות מלבד ברכה אחת שתי פעמים זו אחר זו, ובחרו לרעם ברכת שכחו וגבורתו מלא עולם, לפי שהרעם מראה כח וגבורה יותר מן הברק⁷⁷. אם שמע רעם וראה ברק בבת אחת, מברך על שניהם ברכה אחת ברוך עושה מעשה בראשית⁷⁸.

כל זמן שלא נתפזרו העבים בין ברק לברק ובין רעם לרעם נפטר בברכה אחת, נתפזרו העבים צריך לחזור ולברך⁷⁹. ודוקא באותו יום, אבל ביום אחר, אפילו אם לא נתפזרו העבים, צריך לחזור ולברך⁸⁰. הרוחות שאמרו הן אותן שבאו בזעף⁸¹, והיא רוח סערה חזקה ביותר⁸², אבל אם באו בנחת אומר ברוך עושה מעשה בראשית⁸³, ודוקא אם על כל פנים היא רוח גדולה אלא שאינה נושבת בזעף⁸⁴. היה יושב בבית הכסא ושמע קול רעם או ברק, אם יכול לצאת ולברך תוך כדי-דבור*, יצא ויברך, ואם לאו לא יצא⁸⁵. ונחלקו אחרונים: יש אומרים ששיעור זה של תוך כדי דבור נאמר רק בנוגע ליושב בבית הכסא אם צריך לצאת ולברך, אבל בעיקר זמן הברכה לא נאמר שיעור זה, ויכול לברך גם אחר ששהה כדי דבור⁸⁶, אבל רוב האחרונים

הט"ז; טוש"ע רכט א. 90 בראשית ט יג. 91 אבודרהם ברכות שער ח. 92 תוס' שם ד"ה הלכך, ועי' בדק"ם גי' כ"י; תוס' ר"י החסיד ותוס' הרא"ש שם; וקיים במאמרו. ובכל הפוסקים והסידורים כנוסח הראשון, ועי' באור הגר"א שם. 93 עי' חגיגה טז א וטוש"ע רכט א. 94 אבודרהם שם בשם הרא"ש, ועי' באור הגר"א ס"ק ב. 95 שער"ת ומ"ב שם. 96 טוש"ע סי' רכו. וברמב"ם פ"י ה"ג: פורחות ונצנים עולים. ועי' באור הגר"א סי' רכו ס"ק א. 97 ברכות מג ב; רמב"ם פ"י ה"ג: ואילנות טובות ונאות כדי ליהנות כו'; טוש"ע רכו. ועי' דק"ם שם. 98 ח"י ריטב"א ר"ה יא; מ"ב בשם אחרונים. ועי' ברכ"י סי' רכו שער"ד האמת אין לברך אלא בניסן וכ"כ בעבודת הקודש מורה באצבע סי' ז שהמדקדקים מקפידים שיהיה בניסן דוקא. 98א שו"ת הלק"ט ח"ב סי' כח. ועי' עבודת הקודש שם שהמדקדקים מקפידים שיהיו שני אילנות. 99 הלק"ט שם; מ"ב שם. 100 מדרכי ברכות שם; שו"ע שם. 101 מ"ב ס"ק ג.

שם נח ב, ועי"ש ברש"י ד"ה כוכבא ובראשון לציון למשניות שם. 71 גמ' נט א רש"י. 72 משנה שם נד א. 73 גמ' שם נט א. 74 רש"י שם; הראב"ד בהשנות ברכות פ"י ה"ד; שמ"ק שם יש גירסאות. 75 הרי"ף שם; תוס' שם בשם רב האי גאון; רמב"ם שם; תוס' ר"י החסיד ותוס' הרא"ש ושם"ק שם; המאירי שם; טוש"ע רכו א. 76 ט"ז ס"ק א. 77 סדר ברכת הנהנין להרב פ"ג אות טו. 78 מג"א ס"ק א. 79 ירושלמי שם ה"ב; רא"ש ותר"י שם; טוש"ע שם ב. 80 מ"ב ס"ק ח, ע"פ הירושלמי שם. 81 בבלי נט א; ירושלמי שם ה"ב; רמב"ם שם; טוש"ע שם. 82 סדר בה"נ להרב פ"ג אות טו. ועי' לשון המג"א ס"ק א ובשער הציון להמ"ב ס"ק ד. 83 ירושלמי שם; תוס' ושאר ראשונים שם; מג"א שם. 84 מג"א שם. 85 ירושלמי שם; טוש"ע שם. 86 ט"ז ס"ק ב. 87 מ"ב ס"ק יב ושער הציון שם ס"ק יז בשם כמה אחרונים. 88 עי' סידור רס"ג עמוד צ וגירסת השו"ע סי' רכט, ועי"ש בבאור הגר"א ס"ק א. 89 ברכות נט א; רמב"ם פ"י

אבל על עכו"ם אינו מברך¹¹⁶, והוא הדין על ישראל אם אינו מצטער עליו¹¹⁷. אם רואה אחר כך קרובו אחר, שמצטער עליו, חוזר ומברך¹¹⁸. ויש מי שחולק וסובר שאף על מי שאינו מצטער מברך, שראיית דברים המיוחדים אף בלא הנאה ובלא צער ראוי לברך עליהם¹¹⁹.

על בתי, קברות ועבודה זרה. הרואה בתי ישראל בישובם אומר: ברוך מציב גבול אלמנה, והרואה אותם בחורבנם אומר: ברוך דיין האמת¹²⁰. וכן נהגו העולם^{120א}. בתי ישראל בישובם יש מפרשים בתי עשירי ישראל שמיושבים בתוקף ובגבורה כגון בישוב בית שני¹²¹, ונסתפקו לדעה זו לומר שדוקא בארץ ישראל ובזמן הבית הדין כך¹²², ויש שכתבו שהוא הדין במקומות שהם מיושבים עתה כמו בבית שני¹²³. ויש מפרשים שבתי ישראל הכוונה על בתי כנסיות שמתפללים בתוכם¹²⁴. וכן נהגו העולם שאין מברכים על שאר בתי, כי אם על בית הכנסת¹²⁵, כשרואהו ביפו ותיקונו¹²⁶.

הרואה בתי עכו"ם בישובם אומר: בית גאים יסח ה' ¹²⁷, בחורבנם אומר: אל נקמות ה' ¹²⁸. בתי עכו"ם בישובם יש מפרשים שמיושבים בשלוח והשקט ועושר¹²⁹, ויש מפרשים בתי יראה שלהם¹³⁰, והיינו כשאנו רואה את העבודה זרה שבתוכם אלא את הבית בלבד, שעל העבודה זרה יש ברכה מיוחדת¹³¹.

הרואה קברי ישראל אומר: ברוך אשר יצר אתכם בדין וזן אתכם בדין וכלכל אתכם בדין ואסף אתכם בדין ועתיד להקימכם בדין ויודע מספר כולכם והוא עתיד להחיותכם ולקיים אתכם בא"י מחיה המתים¹³². אם נתחדשו בו קברים בתוך שלשים יום צריך לברך שוב, שהרי על אותם שנתוספו

הפירות, לא יברך עוד¹⁰², ויש אומרים שאם לא ראה מקודם, לא הפסיד הברכה, ויברך אחר שגדלו¹⁰³. קודם שגדלו הפירות יכול לברך אפילו כשלא בירך בשעת ראייה ראשונה¹⁰⁴. על הרואה פרי חדש, ע"ע ברכת הזמן: על הפירות.

הרואה בריות טובות — נאות ומתוקנות ביותר¹⁰⁵ — ואילנות טובות, אומר ברוך שככה לו בעולמו¹⁰⁶, ואפילו ראה עכו"ם נאה¹⁰⁷, או בהמה נאה¹⁰⁸. ואינו מברך עליהם אלא פעם ראשונה ולא יותר, לא עליהם ולא על אחרים, אלא אם כן ראה נאים מהם¹⁰⁹. ויש אומרים שלאחר שלשים יום מברך על אחרים¹¹⁰.

על הרואה חמה בתקופתה, ע"ע ברכת החמה. על הרואה לבנה בחידושה ולבנה בתקופתה, ע"ע ברכת הלבנה.

על בריות משונות. הרואה את הכושי, שהוא שחור הרבה, את הגיחור, שהוא אדום הרבה, את הלוקן, שהוא לבן הרבה, את הקפח, שבטנו גדולה ומתוך עוביו נראית קומתו מקופחת, או שהוא ארוך ודק ומתוך כך אינו יכול לסבול קומתו ונכפף¹¹¹, את הננס, את מי שהוא מלא יבלות, את הפיל ואת הקוף, מברך ברוך משנה הבריות¹¹².

הרואה את החיגר ואת הקיטע ואת הסומא ומוכה שחין ומי שכל שערותיו דבוקות זו בזו ומי שמנומר בנקודות דקות כעדשים אדומות, אם נולדו כך ממעי אמם מברך ברוך משנה הבריות, ואם נשתנו אחר כך מברך ברוך דיין האמת¹¹³.

ברכת משנה הבריות יש אומרים שאינו מברך אלא בפעם הראשונה, שהשינוי גדול בעיניו מאד¹¹⁴, ויש אומרים משלשים יום לשלשים יום¹¹⁵. ברכת דיין האמת אינו מברך אלא על מי שמצטער עליו,

שבירושלמי איתא להיפך, ולפנינו בירושלמי פ"ט ה"א כמו בבבלי. ועי' תנחומא ר"פ פנחס הוצ' בוביר בנשתנו: ברוך משנה את הבריות דין האמת, אבל בדפוסים קודמים: דין האמת. ועי' מג"א ס"ק יז ומחצית השקל שם ומ"ב ס"ק כד בבהקנים שהנקודות אדומות קצת וביניהן לובן. 114 טור בשם הראב"ד; המחבר בשו"ע שם. 115 טור שם לדעת הסוברים כן בברכות הנסים, ועי' לעיל: על הנסים. 116 טור בשם הראב"ד; שו"ע שם. 117 מ"ב ס"ק כח, ע"פ הגר"א שם. 118 מ"ב ס"ק כט, ועי' ש"ש שבת"ז לא משמע כן. 119 מאירי שם. 120 ברכות נח ב; רמב"ם פ"י ה"י; טו"ש"ע רכד י. 120א מג"א שם, סדר בה"נ להרב בעל התניא. 121 ב"י שם, ע"פ רש"י ברכות שם. 122 ב"י שם. 123 מג"א ס"ק ח בשם מהרש"ל. 124 הרי"ף שם. 125 ב"ח וט"ז ומג"א בשם רש"ל. 126 מ"ב ס"ק יד. 127 משלי טו כה. 128 תהלים צד א. ברכות שם; טו"ש"ע שם יא. 129 מג"א ס"ק ט לפירש"י בבתי ישראל לעיל. 130 ב"ח וט"ז ומג"א בשם רש"ל לפי הרי"ף בבתי ישראל לעיל. 131 שם, ועי' להלן. 132 ברכות שם. וע"ע בית הקברות: בתפלות וברכות, כמה שינויי נוסחאות,

102 טו"ש"ע שם. ובאשכול הוצ' רצב"א ח"א ע"מ 68: ואם לא ראה הפרה אלא אחר שנפל ראה התחלת גידול הפרי אינו מברך. 103 מרדכי ברכות שם, ובבאור הגר"א ס"ק ב שכן עיקר, ועי' ב"ח שגם הטור מודה כשלא ראה קודם, אבל באשכול בציון הקודם מפורש שאף אם לא ראה קודם אינו מברך. ועי' מ"ב ס"ק ד ושער הציון שם. 104 מ"ב ס"ק ה בשם תשו' מהרי"ל. 105 רמב"ם פ"י ה"ג. 106 ברכות נח ב; רמב"ם שם; טו"ש"ע רכה י. 107 ע"ז כ א; טו"ש"ע שם. 108 ירושלמי ע"ז פ"א ה"ט, ושם: ברוך שכך לו בריות נאות בעולמו; טו"ש"ע שם. 109 טור שם בשם הראב"ד; שו"ע שם. 110 עי' אליהו רבה ס"ק כג ובאור הגר"א ס"ק כא שלהסוברים ברואה מקום שנעשו בו נסים שכל ל' יום מברך אף כאן כה. ועי' לעיל: על הנסים, ולהלן: על בריות משונות. 111 עי' בכורות מה ב ורש"י שם ומג"א ס"י רכה ס"ק טו. 112 ברייתא בברכות נח ב ורש"י שם, ועי' הגי' בתוספתא פ"ו; רמב"ם פ"ז ה"ב בדרך כלל: המשונים בצורת פניהם או באבריהם; טו"ש"ע רכה ח. 113 ברכות שם; רמב"ם שם; טו"ש"ע שם ט. ועי' ראבי"ה ברכות ס' קמו